

Modifiye Green Fonksiyonları

$$\left. \begin{aligned} \frac{d}{dx} \left[p(x) \frac{dy}{dx} \right] + q(x)y &= 0 & \alpha < x < \beta \\ B_1 y &= -l_1 y'(\alpha) + h_1 y(\alpha) = 0 \\ B_2 y &= l_2 y'(\beta) + h_2 y(\beta) = 0 \end{aligned} \right\} (49) \quad L : \frac{d}{dx} \left[p(x) \frac{d}{dx} \right] + q(x)$$

homojen sınır değer problemi aşılabilir olmayan çözümlere sahip olduğunda L operatörü ve verilen sınır şartlarına göre bu problem için Green fonksiyonunu bulamayız.

Başka bir deyişle

$$\left. \begin{aligned} \frac{d}{dx} \left[p(x) \frac{dy}{dx} \right] + [q(x) + \lambda r(x)]y &= 0 & \alpha < x < \beta \\ B_1 y &= 0 \\ B_2 y &= 0 \end{aligned} \right\} (50)$$

problemnin bir özdeğeri $\lambda = 0$ olduğunda bu problem için Green fonksiyonu yoktur.

Kenarları ve uçları yalıtılmış bir çubuğun durgun haldeki ısı iletimini ifade eden

$$\left. \begin{aligned} -k \frac{d^2 u}{dx^2} &= F(x) \\ u'(0) &= 0 \quad u'(L) = 0 \end{aligned} \right\} (31)$$

sınır değer problemini göz önüne alalım. (51) probleminin homojen kısmı $u=0$ çözümüne sahiptir. Eğer $x=0$ 'dan $x=L$ 'ye (51) problemdeki denklemi integre edersek;

$$\int_0^L -k \frac{d^2 u}{dx^2} dx = \int_0^L F(x) dx$$

$$\left\{ -k \frac{du}{dx} \Big|_0^L \right\} = \int_0^L F(x) dx$$

$$-k [u'(L) - u'(0)] = \int_0^L F(x) dx$$

$$\Rightarrow \int_0^L F(x) dx = 0 \quad (52)$$

koşulu sağlanmalıdır.

$\delta(x-T)$ fonksiyonu (52) koşulunu sağlamadığından dolayı (51) problemde $F(x)=\delta(x-T)$ aldığımızda bu probleme ait Green fonksiyonu için

$$\left. \begin{array}{l} -k \frac{d^2 g}{dx^2} = \delta(x-T) \\ g'(0; T) = 0 \quad g'(L; T) = 0 \end{array} \right\} \text{ probleminin çözümü yoktur.}$$

Teorem :
$$Ly = \frac{d}{dx} \left[p(x) \frac{dy}{dx} \right] + q(x)y = F(x) \quad \alpha < x < \beta \quad \left. \begin{array}{l} B_1 y = 0 \\ B_2 y = 0 \end{array} \right\} \quad (52')$$

problemünün bir çözümünün olması için gerek ve yeter koşul

$$\left. \begin{array}{l} Ly = 0 \\ B_1 y = 0 \\ B_2 y = 0 \end{array} \right\} \quad (53)$$

homojen sınır değer problemi $w(x)$ apikâr olmayan çözümüne sahip olduğunda her $w(x)$ için

$$\int_{\alpha}^{\beta} F(x) w(x) dx = 0 \quad (54)$$

olmasıdır.

İspat : (54) koşulunun gerekliliği kolayca gösterilebilir. Eğer $y(x)$ (49) problemünün bir çözümü ise $w(x)$ (53) denklemini sağladığından ($Lw = 0$ olduğundan)

$$\begin{aligned} \int_{\alpha}^{\beta} F(x) \cdot w(x) dx &= \int_{\alpha}^{\beta} (Ly) w(x) dx = \int_{\alpha}^{\beta} y \underbrace{[Lw(x)]}_{=0} dx + \left\{ p_0(x) \cdot [y \cdot w' - y' w] \right\}_{\alpha}^{\beta} \\ &= p_0(\beta) [y(\beta) w'(\beta) - y'(\beta) w(\beta)] \\ &\quad - p_0(\alpha) [y(\alpha) w'(\alpha) - y'(\alpha) w(\alpha)] \quad (55) \end{aligned}$$

(53) ile verilen sınır şartları karışık olmayan sınır şartları ya da periyodik sınır şartları olduğunda (55) eşitliğinin sağ kısmı sıfıra eşit olur ve

$$\int_a^b F(x) \cdot w(x) dx = 0$$

elde edilir.

Yeterliliğe gelince; (53) problemi apıkar olmayan çözümlere sahip olduğunda ve (54) koşulu sağlandığında (49) probleminin çözümü tek değildir. Eğer $y(x)$ bir çözüm ise C keyfî bir değer ve $w(x)$ (53) probleminin bir çözümü olmak üzere $y(x) + Cw(x)$ de bir çözümdür. Bu nedenle yeterlilik için Modifiye Green fonksiyonları ele alalım. Çünkü $\delta(x-T)$ (54) koşulunu sağlamadığından $g(x; T)$ fonksiyonu

$$Lg = \delta(x-T)$$

$$B_1 g = 0$$

$$B_2 g = 0$$

problemini sağlar.

(53) probleminin bir veya iki lineer bağımsız çözüme sahip olup olmasına bağlı olarak iki durum ortaya çıkar:

1) (53) probleminin çarpımsal sabit için sadece tek aşıkâr oluayan cözümüne sahip olması durumu.

$$\int_a^b [w(x)]^2 dx = 1 \quad (56)$$

normalize edilmiş olarak alınır.

(49) problemi için Modifiye Green fonksiyonu

$$\left. \begin{aligned} L\bar{g} &= \delta(x-T) - w(x)w(T) \\ B_1\bar{g} &= 0 \\ B_2\bar{g} &= 0 \end{aligned} \right\} \quad (57)$$

probleminin bir cözümü olarak tanımlanır. (57) ile verilen diferansiyel denklemin sağ tarafı (54) koşulunu sağlar ve $\bar{g}(x;T)$ cözümü ile Teoremi sağlarız. Ancak cözümün tek olmasından dolayı $\bar{g}(x;T)$ nin yapısında kullanılan metoda bağlı olarak modifiye Green fonksiyonu simetrik olabilir ya da olmayabilir. Modifiye Green fonksiyonları, adi Green fonksiyonunun sölachpöi süreklilik özelliklerine benzer özellikleri sağlar. Bu özellikleri $\bar{g}(x;T)$ nin bulunmasında kullanabiliriz.

Modifiye Green fonksiyonları (54) koşulunu sağlayan bir $F(x)$ cözümüne sahip oblyandan (49) probleminin cözümünü bulmak için; $v=y(x)$, $u=\bar{g}(x;T)$ almak

şu şekilde Green özdeşliğini

$$\int_{\alpha}^{\beta} [vLu - uLv] = \left\{ p_0 [u'v - v'u] \right\}_{\alpha}^{\beta}$$

$$\int_{\alpha}^{\beta} \{ yL\bar{g} - \bar{g}Ly \} dx = \left\{ p(x) \left[y \cdot \frac{\partial \bar{g}}{\partial x} - \bar{g}(x;T) \cdot y'(x) \right] \right\}_{\alpha}^{\beta}$$

şeklinde yazarız. Bu eşitliğin $\bar{g}(x;T)$ 'nin sınır şartlarını sağlanması durumunda sıfıra eşitlendiği kolayca gösterilir. Bu durumda (49) ve (57) ile verilen diferansiyel denklemler ile

$$\int_{\alpha}^{\beta} \{ y \cdot [\delta(x-T) - w(x)w(T)] - \bar{g}(x;T)F(x) \} dx = 0$$

$$y(T) - C_1 w(T) - \int_{\alpha}^{\beta} \bar{g}(x;T)F(x) dx = 0$$

$$C_1 = \int_{\alpha}^{\beta} y(x)w(x) dx$$

$$y(T) = \int_{\alpha}^{\beta} \bar{g}(x;T)F(x) dx + C_1 w(T) \quad (58)$$

veya

$$y(x) = \int_{\alpha}^{\beta} \bar{g}(T;x)F(T) dT + C_1 w(x) \quad (59)$$

elde edilir. $y(x)$ sadece $C_1 w(x)$ eklenmesiyle tek çözüm olacağından (59)daki C 'nin

indisini göz ardı edebilirsiniz.

Ör/

$$\frac{d^2 y}{dx^2} + 4y = F(x)$$

$$0 < x < \pi$$

$$y(0) = y(\pi) = 0$$

} sınır değer problemini çözelim.

$$r^2 + 4 = 0 \Rightarrow r_{1,2} = \pm 2i \Rightarrow y = A \cos 2x + B \sin 2x$$

$\sin 2x$ fonksiyonu verilen iki sınır şartını da sağlar. Dolayısıyla bu problem için Green fonksiyonu yoktur. Bu nedenle $\bar{g}(x; T)$ modifiye Green fonksiyonunu bulalım.

$$\frac{d^2 \bar{g}(x; T)}{dx^2} + 4\bar{g}(x; T) = \delta(x - T) - \frac{2}{\pi} \sin 2x \cdot \sin 2T$$

$$\bar{g}(0; T) = 0$$

$$\bar{g}(\pi; T) = 0$$

} probleminin çözümü olacak şekilde Modifiye Green Fonksiyonunu tanımlayalım.

$$\bullet \bar{g}(x; T) \quad \forall x = T \text{ için sürekli}$$

$$\bullet x \neq T \text{ için } \bar{g}'_+(x; T) - \bar{g}'_-(x; T) = 1$$

$$\bullet \bar{g}(x; T) \text{ denklemini sağlar.}$$

$$\int_a^b [w(x)]^2 dx = 1$$

$$w(x) = \sin 2x$$

$$\int_a^b \sin^2 2x dx = \int_0^\pi \frac{1 - \cos 4x}{2} dx$$

$$= \frac{1}{2} \int_0^\pi dx - \frac{1}{2} \int_0^\pi \cos 4x dx$$

$$= \frac{\pi}{2} - 0$$

$$\bar{g}'' + 4\bar{g} = -\frac{2}{\pi} \sin 2x \sin 2T$$

$$r^2 + 4 = 0 \Rightarrow r_{1,2} = \pm 2i \quad \bar{g}_h = A \cos 2x + B \sin 2x$$

$$\bar{g}_0'' = x \cdot (c_1 \sin 2x + c_2 \cos 2x)$$

$$\bar{g}_0' = (c_1 \sin 2x + c_2 \cos 2x) + x \cdot (2c_1 \cos 2x - 2c_2 \sin 2x)$$

$$\bar{g}_0'' = 4(c_1 \cos 2x - c_2 \sin 2x) + x \cdot (-4c_1 \sin 2x - 4c_2 \cos 2x)$$

$$\bar{g}_0'' + 4\bar{g}_0 = 4(c_1 \cos 2x - c_2 \sin 2x) = -\frac{2}{\pi} \sin 2x \sin 2T$$

$$c_1 = 0 \quad -4c_2 = -\frac{2}{\pi} \sin 2T$$

$$c_2 = \frac{1}{2\pi} \sin 2T \Rightarrow \bar{g}_0 = \frac{x}{2\pi} \cos 2x \cdot \sin 2T$$

$$\bar{g}(x; T) = \frac{x}{2\pi} \sin 2T \cdot \cos 2x + \begin{cases} A \cos 2x + B \sin 2x & 0 \leq x < T \\ C \cos 2x + D \sin 2x & T < x \leq \pi \end{cases}$$

$$\bar{g}(0; T) = 0 \quad \bar{g}(\pi; T) = 0$$

$$\bar{g}(0; T) = A \cos 0 = 0 \Rightarrow \boxed{A = 0}$$

$$\bar{g}(\pi; T) = \frac{1}{2} \sin 2T + C = 0 \Rightarrow \boxed{C = -\frac{1}{2} \sin 2T}$$

$$\bar{g}(T; T) = \frac{T}{2\pi} \sin 2T \cos 2T + \begin{cases} A \cos 2T + B \sin 2T & 0 \leq x \leq T \\ C \cos 2T + D \sin 2T & T \leq x \leq \pi \end{cases}$$

$$x \rightarrow T^{\neq}$$

$$A \cos 2T + B \sin 2T = C \cos 2T + D \sin 2T$$

$$\bar{g}'(x; T) = \frac{1}{2\pi} \sin 2T \cos 2x - \frac{x}{\pi} \sin 2T \sin 2x + \begin{cases} -2A \sin 2x + 2B \cos 2x & 0 \leq x < T \\ -2C \sin 2x + 2D \cos 2x & T < x \leq \pi \end{cases}$$

$$\begin{aligned} \bar{g}'_+ - \bar{g}'_- = 1 &\Rightarrow (2D \cos 2T - 2C \sin 2T) - (2B \cos 2T - 2A \sin 2T) = 1 \\ (2D - 2B) \cos 2T + (2A - 2C) \sin 2T &= 1 \quad / \cos 2T \\ (A - C) \cos 2T + (B - D) \sin 2T &= 0 \quad / -2 \sin 2T \end{aligned}$$

$$(2D - 2B) \cos^2 2T + (2D - 2B) \sin^2 2T = \cos 2T$$

$$2D - 2B = \cos 2T$$

$$B = B(T) \Rightarrow D = B(T) + \frac{1}{2} \cos 2T$$

$$\Rightarrow \bar{g}(x; T) = \frac{x}{2\pi} \sin 2T \cos 2x + \begin{cases} B \sin 2x & 0 \leq x \leq T \\ -\frac{1}{2} \sin 2T \cos 2x + \left(B + \frac{1}{2} \cos 2T\right) \cdot \sin 2x & T \leq x \leq \pi \end{cases}$$

$$= \frac{x}{2\pi} \sin 2T \cos 2x + \begin{cases} B \sin 2x & 0 \leq x \leq T \\ \frac{1}{2} \sin 2(x-T) + B \sin 2x & T \leq x \leq \pi \end{cases}$$

$$= \frac{x}{2\pi} \sin 2T \cos 2x + B \sin 2x + \frac{1}{2} \sin 2(x-T) H(x-T)$$

şeklinde Green fonksiyonu $\bar{g}(x; T)$ elde edilir. Homojen denklemin çözümü, $\bar{g}(x; T)$ de keyfi hareketle $w(x)$ in katı olan $B(t)$ sabitidir. Çünkü $\bar{g}(x; T)$ simetrik olmadığından orijinal sınır değer probleminin çözümünü (59) ifadesini kullanmak suretiyle

$$y(x) = \int_0^{\pi} \bar{g}(x; T) F(T) dT + C \sin 2x \quad \begin{matrix} \frac{1}{2} \sin 2(x-T) & T \geq x \\ 0 & T \leq x \end{matrix}$$

$$= \int_0^{\pi} \left[\frac{x}{2\pi} \sin 2x \cos 2T + B \sin 2T + \frac{1}{2} \sin 2(T-x) H(T-x) \right] F(T) dT + C \sin 2x$$

$$= \underbrace{\frac{x}{2\pi} \int_0^{\pi} \sin 2x \cos 2T F(T) dT}_{\frac{x \sin 2x}{2\pi} \int_0^{\pi} \cos 2T F(T) dT} + B(x) \underbrace{\int_0^{\pi} \sin 2T F(T) dT}_{=0} + \frac{1}{2} \int_x^{\pi} \sin 2(T-x) F(T) dT + C \sin 2x$$

$$y(x) = C \sin 2x + \frac{1}{2} \int_x^{\pi} \sin 2(T-x) F(T) dT$$

şeklinde çözüm elde edilir.

Burada

$$\left. \begin{aligned} Ly = \frac{d}{dx} \left[p(x) \frac{dy}{dx} \right] + q(x)y &= F(x) \\ B_1 y &= 0 \\ B_2 y &= 0 \end{aligned} \right\} \text{problemine karşılık gelen} \quad (52')$$

$$\left. \begin{aligned} Ly &= 0 \\ B_1 y &= 0 \\ B_2 y &= 0 \end{aligned} \right\} \text{problemünün} \quad (53)$$

bir çarpımsal sabiti için tek bir aşıkâr olmayan (non-trivial) cözümüne sahip olduğunu gözönüne aldık. (53) problemünün tüm cözümünün aşıkâr olmadığını gözönüne alırsak; bu durumda $Ly=0$ denkleminin $v(x)$ ve $w(x)$ şeklinde iki ortonormal cözümü bulunur. Eğer $\psi(x)$ ve $\varphi(x)$ lineer bağımsız cözümler ise $v(x)$ ve $w(x)$ ortonormal cözümleri

$$v(x) = \psi(x) \left[\int_a^b [\psi(x)]^2 dx \right]^{-1/2}$$

$$w(x) = \left[\varphi(x) - \psi(x) \int_a^b \varphi(x) \cdot v(x) dx \right] \left[\int_a^b (\varphi(x) - v(x) \int_a^b \varphi(x) \cdot v(x) dx)^2 dx \right]^{-1/2}$$

dir. $[\psi(x), v(x)]$ şeklinde normalize edilmiştir, $w(x)$ için de $\varphi(x)$ 'in bileşeni $v(x)$ 'in doğrultusunda yer değiştirir ve sonuç o zaman normalize edilir.]

(52') problemi için modifiye Green fonksiyonunu

$$\left. \begin{aligned} L\bar{g} &= \delta(x-T) - v(x)v(T) - w(x)w(T) \\ B_1 \bar{g} &= 0 \\ B_2 \bar{g} &= 0 \end{aligned} \right\} \quad (60)$$

problemnin çözümü olarak tanımlarız. Dif. denklemin sağ kısmı (54) koşulu sağladığından $\bar{g}(x; T)$ gerçekten vardır. O halde (52') problemnin çözümünü C ve D birer keyfi sabit olmak üzere Green eşdeğerliğinden yararlanarak;

$$y(x) = \int_a^b \bar{g}(x; T) F(T) dT + Cw(x) + Dv(x) \quad (61)$$

şeklinde ekle ederiz.

$$\left. \begin{array}{l} y'' + y = F(x) \quad 0 < x < 2\pi \\ y(0) = y(2\pi) \\ y'(0) = y'(2\pi) \end{array} \right\} \text{ sınır değer probleminin çözümünü bulunuz.}$$

$$\begin{aligned} \int_0^{2\pi} (\sin^2 x) dx &= \int_0^{2\pi} \frac{1 - \cos 2x}{2} dx \\ &= \frac{1}{2} \times \left[x - \frac{1}{2} \sin 2x \right]_0^{2\pi} \\ &= \pi \end{aligned}$$

$$y'' + y = 0 \Rightarrow r^2 + 1 = 0 \Rightarrow r_{1,2} = \pm i \quad y = C_1 \cos x + C_2 \sin x$$

Bu problemin homojen kısmı $\sin x$ ve $\cos x$ non-trivial çözümlere sahip olsun. Bu fonksiyonlar ortogonal olduklarından dolayı bu problem için modifiye Green fonksiyonunu

$$\left. \begin{array}{l} \frac{d^2 \bar{g}}{dx^2} + \bar{g} = \delta(x - T) - \frac{1}{\pi} (\sin x \sin T + \cos x \cos T) \\ \bar{g}(0; T) = \bar{g}(2\pi; T) \\ \bar{g}'(0; T) = \bar{g}'(2\pi; T) \end{array} \right\} \text{ probleminin çözümü olarak tanımlanır.}$$

$$\bar{g}'' + \bar{g} = 0 \Rightarrow r^2 + 1 = 0 \Rightarrow r_{1,2} = \pm i \Rightarrow \bar{g}_h = \begin{cases} A \sinh x + B \cosh x & 0 \leq x < T \\ C \sinh x + D \cosh x & T < x \leq 2\pi \end{cases}$$

$$\bar{g}_0 = x (E \sinh x + F \cosh x)$$

$$\bar{g}_0' = E \sinh x + F \cosh x + x \cdot [E \cosh x - F \sinh x]$$

$$\bar{g}_0'' = 2[E \cosh x - F \sinh x] + x [-E \sinh x - F \cosh x]$$

$$\bar{g}'' + \bar{g} = \frac{-1}{\pi} [\sin x \sin T + \cos x \cos T] \Rightarrow 2[E \cosh x - F \sinh x] = -\frac{1}{\pi} [\sinh x \sin T + \cosh x \cos T]$$

$$\left. \begin{aligned} 2E &= -\frac{\cos T}{\pi} \Rightarrow E = -\frac{\cos T}{2\pi} \\ -2F &= -\frac{\sin T}{\pi} \Rightarrow F = \frac{\sin T}{2\pi} \end{aligned} \right\} \bar{g}_0 = x \cdot \left[-\frac{1}{2\pi} \sinh x \cos T + \frac{1}{2\pi} \cosh x \sin T \right]$$

$$= \frac{x}{2\pi} \sinh(T-x)$$

$$\bar{g}(x; T) = \frac{x}{2\pi} \sinh(T-x) + \begin{cases} A \sinh x + B \cosh x & 0 \leq x < T \\ C \sinh x + D \cosh x & T < x \leq 2\pi \end{cases} \Rightarrow \bar{g}' = \frac{\sinh(T-x)}{2\pi} - \frac{x}{2\pi} \cosh(T-x) + \begin{cases} A \cosh x - B \sinh x & 0 \leq x < T \\ C \cosh x - D \sinh x & T < x \leq 2\pi \end{cases}$$

$$\bar{g}(0; T) = \bar{g}(2\pi; T) \Rightarrow B = \frac{\sinh(T-2\pi) + D}{\sinh T \cosh 2\pi} \Rightarrow B = D + \sinh T$$

$$g'(0; T) = g'(2\pi; T) \Rightarrow \frac{\cancel{\sin T}}{2\pi} + A = : \frac{\cancel{\sin T}}{2\pi} - \cos T + C \quad \left\{ \begin{array}{l} A \sin T + B \cos T = C \sin T + D \cos T \\ \underbrace{C \cos T - D \sin T - A \cos T + B \sin T}_{B = D + \sin T \quad A = C - \cos T} = 0 \end{array} \right.$$

$$\Rightarrow \bar{g}(x; T) = \frac{x}{2\pi} \sin(T-x) + \begin{cases} (C - \cos T) \sin x + (D + \sin T) \cos x & 0 \leq x < T \\ C \sin x + D \cos x & T < x \leq 2\pi \end{cases}$$

$$= \frac{x}{2\pi} \sin(T-x) + C \sin x + D \cos x + \begin{cases} -\cos T \sin x + \sin T \cos x & 0 \leq x < T \\ 0 & T < x \leq 2\pi \end{cases}$$

$$= \frac{x}{2\pi} \sin(T-x) + C \sin x + D \cos x + \begin{cases} \sin(T-x) & 0 \leq x \leq T \\ 0 & T \leq x \leq 2\pi \end{cases}$$

$$= C \sin x + D \cos x + \sin(T-x) \begin{cases} \frac{x}{2\pi} + 1 & 0 \leq x \leq T \\ \frac{x}{2\pi} & T \leq x \leq 2\pi \end{cases}$$

$$= C \sin x + D \cos x + \sin(T-x) \left[\frac{x}{2\pi} + H(T-x) \right]$$

$$\int_0^{2\pi} \sin x \cdot f(x) = 0, \quad \int_0^{2\pi} \cos x \cdot f(x) = 0 \quad \text{koşulları sağlandığından}$$

$$y(x) = \int_0^{2\pi} \bar{g}(x; T) F(T) dT + E \sin x + G \cos x$$

$$= \int_0^{2\pi} \left[C \sin T + D \cos T + \sin(x-T) \left[\frac{T}{2\pi} + H(x-T) \right] \right] F(T) dT + E \sin x + G \cos x$$

$$= E \sin x + G \cos x + \int_0^{2\pi} \sin(x-T) \left[\frac{T}{2\pi} + H(x-T) \right] F(T) dT$$

Sınır şartları homojen olmayan problemlerin çözümleri için, (53) probleminin tek bir $w(x)$ aşıkâr olmayan çözümü olduğu gözönüne alındığında

$$\left. \begin{aligned} Ly &= \frac{d}{dx} \left[p(x) \frac{dy}{dx} \right] + q(x)y = F(x) \quad \alpha < x < \beta \\ B_1 y &= m_1 \\ B_2 y &= m_2 \end{aligned} \right\} (62)$$

probleminin çözümünü

$$y(x) = \int_{\alpha}^{\beta} \bar{g}(x; T) F(T) dT + C w(x) - \frac{m_1}{l_1} p(\alpha) \bar{g}(\alpha; x) - \frac{m_2}{l_2} p(\beta) \bar{g}(\beta; x) \quad (63)$$

ya da $l_1 = l_2 = 0$ olduğunda

$$y(x) = \int_{\alpha}^{\beta} \bar{g}(x; T) F(T) dT + c\omega(x) - m_2 p(\beta) \bar{g}'_T(\beta; x) - m_1 p(\alpha) \bar{g}'_T(\alpha; x) \quad (64)$$

denklemlerinden elde edilir.